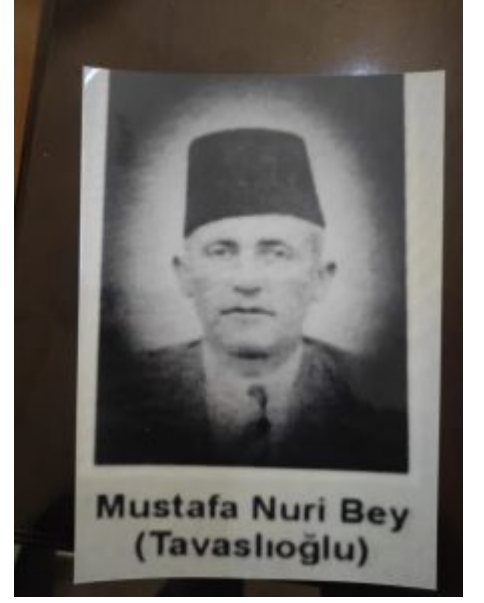

Mustafa (Tavaslıoğlu) Bey (1878-1942)

Mustafa (Nuri) Bey, 1878 (R.1294) yılında Denizli'nin Tavas ilçesinde doğmuştur. Babası Tavas Meclis Azası ve bölge eşraflarından Tavaslızâde Hacı Ali Ağa, annesi ise Hatice (Refika) Hanımdır. İlköğrenimini Tavas İptidai Mektebinde (ilkokulunda), ortaöğrenimini ise Tavas Rüştiyesinde (ortaokulunda) tamamlamıştır. Mezun olduktan sonra Tavas'ta tarım ve çiftçilikle uğraşmıştır. Yaşamının önemli bir kısmını da tarımla meşgul olarak geçirmiştir. Fatma Hanım ile evlenen Mustafa Bey, Müşerref (1908) ve İhsan (1907) isimli iki kız, Rafet (1910) ve Ali (1909) isimli iki erkek olmak üzere toplam dört çocuk sahibi olmuştur. Genellikle Tavaslızâde ya da Tavaslıoğlu lakaplarıyla tanınmıştır. Ayrıca güler yüzlü, sakın yapılı, yardımsever, özgürlüğüne düşkün ve av meraklısı olarak bilinmektedir.

Mustafa Bey'in milletvekili olarak temsil ettiği Denizli, Millî Mücadele yıllarında adını sık sık duyuran bölgelerden biri olmuştur. İlk Kuvâ-yı Millîye örgütlenmesinde de önemli bir yer edinmiştir. Ayrıca Yunan işgaline karşı direnen ilk kentlerden biri olmuştur. Bu doğrultuda, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra ortaya çıkan millî direniş hareketlerini yatıştırmak, işgaller karşısında halkı sakinleştirmek, Anadolu'daki huzursuzluk ve asayişsizliği ortadan kaldırmak ve halka padişahın selamını iletme üzere İstanbul Hükümeti'nin himâyesi altında Anadolu'ya "Nasihat Heyetleri" gönderilmeye başlanmıştır. İkinci Abdülhamid'in oğlu Şehzade Abdürrahim Efendi'nin başkanlık yaptığı bu heyet, 16 Nisan 1919'da İstanbul'dan yola çıkmış ve 1 Mayıs'ta Denizli'ye ulaşmıştır. Hatt-ı Hümayunun okunmasının ardından geceyi, kendilerine tahsis edilen Tavaslıoğlu Mustafa Bey'in evinde geçirmişlerdir. Tavaslıoğlu Mustafa Bey, İzmir'in işgal edileceği yönünde söylentilerin artması üzerine İzmir Vali Vekili ve 17. Kolordu Komutanı (Sakallı) Nurettin Paşa'nın girişimleriyle 22 Mart 1919'da toplanan Müdâfaa-i Hukuk ve Redd-i İlhâk Kongresine Denizli'den temsilci olarak katılan ekipte yer almıştır.

Ayrıca Denizli Mutasarrıfı Faik (Öztrak) Bey'in, İzmir'in 14/15 Mayıs 1919 günü işgal edildiğine yönelik telgrafi almasının ardından toplantıya çağırıldığı ilk kişilerden olmuştur. 15 Mayıs 1919 sabahı Millî Mücadele'nin "ilk cihat fetvası" olma özelliğini taşıyan ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin kent meydanında okuduğu bildiride de Mustafa Bey, direnişeye katkı sağlamış ve bölge eşrafiyla beraber mitingde yerini almıştır. Aydın'ın 27 Mayıs 1919'da işgal edilmesinden iki gün sonra 29 Mayıs 1919'da Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin başkanlığını yaptığı *Denizli Müdâfaa-i Hukuk ve Redd-i İlhâk Cemiyeti*'nin kuruluşuna önemli katkıları olmuş ve kurucuları arasında yer almıştır. Cemiyet, 12 Temmuz 1919'da kaldırılarak yerine *Denizli Heyet-i Millîyesi* kurulmuştur. Cemiyetin yönetim organı içinde altı şubesi bulunmakla beraber Tavaslızâde Mustafa Bey, Belevlizâde Yusuf Bey ile birlikte nöbetleşe şeklinde üçüncü şubenin müdürlüğünü yapmıştır. Mustafa Bey, gerek Heyet-i Millîye içindeki çalışmaları gerekse Millî Mücadele'ye yaptığı katkılarla Denizli'nin önemli isimleri arasında yer almıştır.

Bölgenin önde gelen milis gruplarının etkili ismi Yörük Ali Efe tarafından Mustafa Bey'e, Kuvâ-yı Millîye'ye katılması için telgraf gönderilmiştir. Telgrafta; "*Vatanımızın selâmeti, bazılarımızın ırz ve namuslarını düşmana çiğnetmemek için*

Umurlu'da vephe kurmaya karar verdik. Seni zeybeklerin, kızanların eli silah tutan akrabaların, dostların, komşuların ve köylülerinle hemen Umurlu'ya bekliyorum. Umurlu'ya gel, 57.'nci Topçu Alay Kumandanı Şumnu'lu Binbaşı İsmail Hakkı Bey'in kuvvetlerine katıl" denilmiş ve Tavaslıoğlu Mustafa Bey, Kuvâ-yı Millîye'ye katılması için Umurlu'ya davet edilmiştir. Ayrıca Tavaslıoğlu Mustafa Bey ile Yörük Ali Efe arasında zaman zaman şiddeti artarak devam eden huzursuzluklar, gerginlikler yaşanmıştır.

Bölgesel ve yerel çatışmaların sürdüğü bir sırada, TBMM'nin kuruluş çalışmaları da hız kazanmıştır. Bu kapsamda Heyet-i Temsiliye'nin isteği ve Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920 tarihli genelgesi gereğince, nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın her livadan (ilden) beş milletvekili seçilerek 15 gün içinde Ankara'ya gönderilmesi istenmiştir. Bu emir doğrultusunda; içinde Tavaslıoğlu Mustafa Bey'in de yer aldığı beş kişi Birinci Meclis'e Denizli Milletvekili olarak seçilmiştir. Seçilen Milletvekilleri İzmir, Aydın ve Muğla vekilleriyle beraber Denizli'den özel bir trenle uğurlanmış ve 23 Nisan 1920 tarihli açılışta Ankara'da hazır bulunmuştur.

Mustafa Bey, 1920 yılında verdiği iki takrir dışında yoğun yürütme faaliyetlerinde bulunmamıştır. Bu takrirlerden ilki, Çine'de bulunan *Tehcir Divanı Harbinin Lağvı* meselesi olmuştur. Bu dönemde Çine Harbi Örfisi adıyla Denizli Sancağı'nda bir Harb Divanı mevcut olup yaklaşık 25-30 kişilik bir ekipten oluşturulmuştur. Mustafa Bey ve arkadaşlarının konu hakkında teklif ve görüşleri ise Denizli ve civarı ile Aydın ve Menteşe livalarında göç eylemlerinin gerçekleşmemiş olmasına ilişkin olmuştur. Ayrıca Divanda istihdam edilen memurlar da gereksiz masraf sebebi olmuş ve kaldırılmaları teklif edilmiştir. Kaldırılması için genel oy çokluğu sağlansa da konu Müdafaa-i Millîye Encümenine sevk edilmiştir. Mustafa Bey ve arkadaşlarının sunduğu ikinci takrir ise, Denizli Sancağı'nın müstakil liva haline getirilmesiyle ilgili olduğu görülmüştür. Takrirden; Denizli Sancağı'nın Aydın Vilayeti'ne bağlı olmasından dolayı gelirlerinin vilayete sarf edildiği bu yüzden kentin yollarının ve eğitim giderlerinin karşılanamadığı ifade edilmiştir. Öte yandan Aydın Vilayetinin merkezi olan İzmir'in, Yunanlılar tarafından işgali sebebiyle yapılması gereken işlerin gecikmeye uğradığı ve netice alınamadığı ayrıca aktarılmıştır. Bu konu da görüşülmek üzere Dâhiliye Encümenine sevk edilmiştir.

Temmuz 1920'de memleketinde yarım kalan işlerini bitirmek için bir ay izin alan Mustafa Bey, meclisten ayrılmıştır. İsteği üzerine izni, 1 Ağustos 1920'den itibaren bir ay daha uzatılmıştır. Ancak hastalanması dolayısıyla tabip raporu göndererek yeniden izin isteğinde bulunması üzerine Ekim ayı sonuna kadar izinli sayılmıştır. 1 Kasım 1920 tarihli dilekçesinde, Denizli ve Tavas'ta gerek kendisinin gerekse yakın zamanda ölen kayınpederinin yerine tarım işlerine bakacak kimsenin olmayışı, mevsimin de ekim zamanı olmasından dolayı 1921 yılı Mart ayı sonuna kadar tekrar izinli sayılmasını talep etmiştir. Bunun mümkün olmaması halinde müstafi sayılmasını istemiştir. Nitekim 28 Aralık 1920 tarihli TBMM Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sonucunda, istifa ya da müstafi sayılması hususu tartışma konusu olsa da sonuç olarak müstafi sayılmasına karar verilmiştir. Mustafa Bey'in müstafi sayılmasının ardından yerine Acıpayam Müftüsü Hasan Hilmi (Tokcan) Efendi Denizli mebusu olarak seçilmiştir.

Mustafa Bey, mebusluktan ayrılmış olsa da Denizli için katkılar sunmaya devam etmiştir. Kentin ilk ve en önemli sağlık müessesesi olan Denizli Memleket Hastanesi'nin kuruluşundan bu yana destek sağlamış, eşi Fatma Hanım tarafından Denizli Memleket Hastanesi'ne 1928 yılında 64 adet demir hasta karyolası bağışlanmıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde önemli devrimler gerçekleştirirken, TBMM'nde yaşanan görüşmeler neticesinde 21 Haziran 1934'te kabul edilen "Soyadı Kanunu" ile her Türk'ün öz adından başka soyadı taşıması zorunlu tutulmuş, bu vesileyle Mustafa Bey de "Tavaslıoğlu" soyadını almıştır. Mustafa Tavaslıoğlu, 64 yaşında iken 16 Şubat 1942'de

geçirdiği kalp krizi sonucunda İzmir’de vefat etmiştir. Bazı kaynaklarda ölüm tarihi 1943 olarak belirtilse de özlük dosyasında 1942 yılında öldüğü ifade edilmiştir. Ayrıca Mustafa Bey’in ölüm yeri ve mezarı, farklı kaynaklarda belirtildiği gibi Tavas değil İzmir’dir ve İzmir Kokluca mezarlığına defnedilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nın iktisadi açıdan önemli ölçüde hissedildiği bir dönemde, 12 Kasım 1942’de yürürlüğe giren “Varlık Vergisi” sebebiyle Mustafa Tavaslıoğlu’nun eşi Fatma Hanım Denizli’deki uygulamalara tabi tutulmuş, 3 No’lu Varlık Vergisi Cetveline göre ve Çiftlik Sahibi unvanıyla 22.000 lira vergi vermiştir. Fatma Hanım, 1945 yılında Denizli’de vefat etmiştir. Mustafa Bey’in dört çocuğundan biri olan Rafet Tavaslıoğlu da IX., X. ve XI. dönemlerde Demokrat Partiden Denizli Milletvekiliği yapmış, 1961 yılındaki Yassıada Yargılamalarında, “Anayasa İhlal Davası” nedeniyle yargılanmıştır.

Nitekim, hakkında sınırlı düzeyde bilgi olan Mustafa Tavaslıoğlu’nun, Millî Mücadele döneminde düşman işgaline karşı direniş gösteren öncü ekibin içinde yer aldığı bilinmekle beraber, işgallere karşı ilk tepki gösteren kentlerden biri olan Denizli için de önemli bir kişi olarak ortaya çıkmıştır. Gerek *Denizli Müdâfaa-i Hukuk ve Redd-i İlhâk Cemiyeti* gerekse *Denizli Heyet-i Millîyesi* içindeki çalışmalarıyla mücadeleye önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Bir yandan hastalığı diğer taraftan ailevi sebepleri yüzünden yoğun bir yasama faaliyeti içinde yer almasa da Denizli’nin ilk milletvekili olarak seçilmiş, Denizli askeri ve siyasi tarihi içinde adından söz ettirmiştir.

Ali TOMALI

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (BOA)

BOA, MV. (Meclis-i Vükela Mazbataları), 680/12

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivleri (BCA)

BCA, 010-00/48-141-5, 1961

TBMM Arşivi

Mustafa (Tavaslıoğlu) Dosyası, TBMM Sicil No:108

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:2, İçtima:15, 13.05.1336.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:7, İçtima:24, 28.12.1336.

Resmi Yayınlar

Birinci Dönem Meclis Albümü 1920-1923, (Yay. Haz.) Orhan Özdil ve Murat Babuçoğlu, TBMM Yayınları, Ankara 2022.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923**, III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.: 6, Ankara 1995.

Denizli İl Yıllığı 1967, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1968.

Cumhuriyetin 50. Yılında Denizli, 1973 İl Yıllığı, Denizli Valiliği Yayınları, Denizli 1973.

TBMM Albümü 1920-2010 (1. Cilt 1920-1950), (Ed.) Sema Yıldırım ve Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, No.1, Ankara 2010.

TBMM Albümü 1920-2010 (2. Cilt 1950-1980), (Ed.) Sema Yıldırım ve Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, No.1, Ankara 2010.

Telif ve Tetkik Eserler

ÇELEBİ, Mevlüt, "Mütareke Döneminde Nasihat Heyeti'nin Denizli'yi Ziyareti", **15 Mayıs Millî Mücadele'de Denizli**, (Ed.) Turgut Tok ve Ercan Haytoğlu, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2021.

ÇETİN, Muzaffer ve İMAMOĞLU, İbrahim, **Arşiv Belgeleri Işığında Tavaslı Osman Ağa**, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2018.

DEMİREL, Ahmet, **İlk Meclis'in Vekilleri, Millî Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

HAYTOĞLU, Ercan, "Varlık Vergisi Denizli Uygulaması", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.11, İzmir 2005.

KAPTAN, Şükrü Tekin, **Kurtuluş Savaşı'nda Denizlili Önderler**, Şükrü Tekin Kaptan Yayınları:23, Denizli 2004.

KODAL, Tahir, **Cumhuriyet Döneminde Denizli (1923-1938)**, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2015.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, **Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

SARIKOYUNCU, Ali ve TOMALI, Ali, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Denizli'de Sağlık Hizmetleri (1839-1938)**, Denizli Büyükşehir Yayınları Kültür Yayınları, Denizli 2019.

SERTOĞLU, Mithat, "Millî Mücadelemizde Kahraman Denizli", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, C.I, S.6, 1968.

TOKER, Tarhan, **Kuvayı Millîye ve Millî Mücadele'de Denizli**, Denizli Sanayi Odası Yayınları, Denizli 1983.

TÜTENK, A. Akif, **Millî Mücadele'de Denizli**, Öğretmenler Yardımlaşma Derneği Yayınları, İzmir 1949.

UYSAL, Mehmet Ali, **Her Yönüyle Denizli Kazası**, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2016.

Sözlü Mülâkat

Mustafa TAVASLIOĞLU'nun torunu Hayati TAVASLIOĞLU ile 17 Mart 2024 tarihinde yapılan sözlü mülâkat.

Elektronik Kaynaklar

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/HT_107_1_1.pdf (Erişim Tarihi:10.02.2024)

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_107_1_1.pdf (Erişim

Tarihi:10.02.2024)

26/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mustafa-tavaslioglu-bey-1878-1942/?pdf=7261> adresinden erişilmiştir